

habes ex lege aeterna, quae est ratio divina. Unde Psalm. 4. dicitur: multi dicunt, quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui Domine, quasi diceret lumen rationis quod in nobis est, in tantum potest nobis ostendere bona, in quantum est lumen vultus tui, id est, a vultu tuo derivatum. Unde manifestum est, quod multo magis dependet bonitas voluntatis humanae a lege aeterna, quam a ratione humana, & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem aeternam recurrere. Ex quo patet solutio ad secundam confirmationem: sublata enim omni lege positiva, divina & humana, homo adhuc diceretur agens morale, & bene aut male moraliter operans, per ordinem ad legem Dei aeternam quae est prima totius moralitatis, seu bonitatis & malitiae moralis, regula. Si vero supponatur primam hanc legem ac regulam operandi tolli, tunc facta hac suppositione impossibili, destruetur omnis moralitas formalis (quia sublato primo aliquis generis, a quo cetera essentialiter dependet, ea pariter destrui necesse est) & remanebit sola moralitas fundamentalis, consistens in capacitate, quam actus humani habebunt ut regulentur a legibus, si ponantur.

DISPUTATIO II.

De speciebus moralitatis.

Ad quaest. 18. D. Thomae.

Morale genus, de quo disputatione precedenti tractatum est, vulgari divisione dividitur in duas species, bonitatem scilicet, & malitiam moralem, de quibus breviter agendum est: postea resolvemus, an in eis adequatè dividatur, vel sit tertia alia species media inter utramque.

ARTICULUS I.

In quo consistat bonitas moralis actuum humanorum?

§. I.

Referuntur sententiae, & vera eliguntur.

Sicut in explicanda ratione generica moralitatis, varia sunt Auditorum placita, ita & in exponenda ratione bonitatis moralis, quae est prima ac praecipua eius species, diversè sunt eorum sententiae. Prima est, bonitatem hanc nihil esse praeter collectionem omnium circumstantiarum seu conditionum, quae secundum rectam rationem necessarii sunt ut actus interior simpliciter & absolute denominetur bonus. Refertur pro hac sententia Scotus in 2. dist. 40. quo loco em declarat per proportionem ad bonitatem naturalem uniuscuiusque rei, quae nihil aliud est, quam collectio perfectionum omnium, quae tali rei iuxta naturam ejus debentur. Favet D. Thom. hic qu. 18. art. 1. ubi explicat bonitatem actus moralis, per hoc quod habeat plenitudinem essendi, & nihil illi deficit ex his quae suo esse congruunt, sicut debitis finis, debita quantitas, debitus locus &c.

Secunda opinio asserit rationem formalem bonitatis moralis consistere in relatione conformitatis ad naturam rationalem, quatenus rationalis est, ut ad primam regulam, & ad rectam rationem, ut ad regulam proximam; quam relationem vult esse rationis, & denominationem quandam extrinsecam, desumptam a regula afficiente objectum per modum formae extrinsecae, & dante illi esse regulatum & mensuratum. Ita Vasquez hic disp. 95. c. 10. & alii Recentiores.

Tertia ponit rationem formalem & specificam boni moralis in aliquo modo absoluto, actui humano superaddito. Haec attribuit Cajetano infra qu. 71. art. 6. & 72. art. 1. Sed ille loquitur de modo absoluto habente transcendentem respectum ad objectum, & contraponit ly absolutam, pure relativo, seu relationi praedicamentali, non transcendentali; unde non recedit a communi sensu Thomistarum, bonitatem moralem in habitu transcendentali ad objectum moraliter bonum, hoc est, ut conformentur recte rationi & legi, constituentium.

Dico primo: Quamvis ad bonitatem moralem actus requiratur collectio eorum omnium, quae ex parte objecti sunt illi debita secundum rectam rationem, non consistit tamen formaliter in illa collectione. Prima pars patet, tum ex illo communi Dionysii essato, quo asserit bonum resultare ex integra causa, malum ex quocumque defectu; tum etiam quia bonum idem est ac perfectum; perfectum autem, cui nihil deest eorum quae ipsi debentur; Ergo ad bonitatem moralem actuum humanorum requiritur collectio eorum omnium, quae ex parte objecti sunt ipsi debita.

Secunda vero pars, quod scilicet in tali collectione non consistat formaliter bonitas moralis actuum humanorum, probatur primo: Bonitas moralis non consistit in denominatione extrinsecam, sed in aliquo intrinseco aut huma-

no, ut dicemus conclusione sequenti: Atqui collectio eorum quae sunt debita actui plura extrinseca includit, nempe objectum, finem, circumstantias, &c. Ergo in tali collectione non consistit formaliter bonitas moralis.

Probatur secundo: Ratio generica moralitatis realiter distinguitur ab hujusmodi collectione: Ergo & ratio specifica bonitatis. Antecedens patet, ratio enim generica moralitatis importat locum ordinem ad objectum ut subiectum regulis morum. Consequens probatur: Gradus genericus & differentialis in unaquaque re identificatur realiter; ac proinde ex reali distinctione unius ab altero tertio, inferitur distinctio, alterius ab eodem tertio, quia quae sunt eadem inter se distinguuntur ab uno tertio, ut dicit commune Dialecticorum principium, in quo ars syllogistica fundatur: Ergo si ratio generica moralitatis a praedicta collectione realiter distinguitur, ab ea quoque ratio specifica bonitatis realiter distingui debet.

Tertio: Si bonitas moralis esset praedicta collectio formaliter, non esset propria species moralitatis, quia species est unum per se, talis autem collectio unum per accidens, cum plura involvat diversi generis, & in suo genere completa.

Denique probatur secunda pars conclusionis: Eodem modo cum proportionem loquendum est de bonitate in moralibus, ac in naturalibus: in naturalibus autem sunt duo entium genera: quaedam absoluta omnino, hoc est quae non habent suam iudicantem in commensuratione ad extrinsecam, ut lapsus, ignis, & similia: alia vero respectiva, aut praedicamentalis, aut transcendentalis, ut potentia, habitus, & actus. Porro quamvis bonitas entium absolutorum consistat in aggregato ex omnibus quae ad eorum perfectionem requiruntur, ut fundat relationem appetibilitatis: naturalis tamen entium relativorum bonitas, non potest formaliter esse illa in collectione omnium quae ad eorum perfectionem requiruntur; quia quaedam ad illa requiruntur tanquam extrinsecae connotata, ut objectum respectu actus, habitus, aut potentia naturalis: in hujusmodi vero extrinsecis non potest bonitas eorum consistere formaliter, sed potius in habitu & commensuratione ad illa: unde non ideo sunt bona his possitis, quod in illis formaliter consistat eorum bonitas, sed quia non potest intelligi quod entia respectiva habeant omnia ad suam perfectionem requiruntur, nisi intelligatur habere commensurationem ad praedicta extrinseca, in qua consistit bonitas; ut patet in habitu, qui non intelligitur habere omnia ad suam perfectionem requiruntur, nisi quia connotat objectum cui commensuratur. Similiter ergo in moralibus, cum actus bonus moraliter sit de genere relativorum, & inter ea quae requirunt ad sui perfectionem, referantur quaedam extrinseca, scilicet objectum ut vestitum debitis circumstantiis, evidentur sequitur bonitatem illius non consistere formaliter in collectione omnium, quae ad ipsum requiruntur secundum rectam rationem, sed potius in quadam habitu commensurationis ad ea quae per modum extrinseci connotati requiruntur, ut dicemus in tertia conclusione. Unde quod positis omnibus quae recta ratio postulat, quocumque alio praefixo, actus intelligitur bonus, provenit ex eo quod in eis involvitur habitu illa ad extrinsecam, non vero ex eo quod in eorum collectione bonitas ipsa consistat.

Dico secundo: Bonitas moralis non consistit in aliquo respectu rationis, aut in denominatione extrinsecam.

Prima pars patet ex dictis supra de moralitate in communi: si enim ratio generica moralitatis in aliquo reali consistat, prima ac praecipua eius species non potest consisti per respectum rationis. Deinde, ut ibidem dicebamus, actus humani sunt moraliter boni, meritorii, & laude digni, independentes ab omni fitione intellectus, & bonitas moralis ex solo actu intellectus in eis non resultat: Ergo non consistit in ente rationis, cuius fieri esset cognoscit, & quod, cessante intellectu fitione, penitus evanescit.

Secunda pars, quod nimirum non consistit in sola denominatione extrinsecam, probatur. Veritas quam actus intellectus desinit ab objecto, est illi intrinseca; & idem dic de specificatione, quam potentia, habitus, & actus in genere naturae sortiuntur ab objectis: Ergo pariter bonitas moralis, quam actus humani desinit ab objecto ut conformi regulis morum, erit aliquid ipsi intrinsecum, & non sola denominatio extrinsecam. Unde D. Thom. hic qu. 12. art. 4. ad 2. ait quod debita proportio ad finem, & relatio in ipsum, inhaerent actui.

Confirmatur: Bonitas moralis in habitibus virtutum est quid reale, & ipsis intrinsecum; illi enim realiter & specie distinguuntur penes diversis bonitates morales, quibus afficiuntur, quamvis interdum respiciant idem objectum in esse physico: Ergo etiam in actibus virtutum bonitas moralis erit aliquid reale ipsi intrinsecum. Consequens probatur: tum quia qualis est habitus intrinsece, talem facit intrinsece actum: tum etiam quia alius actus virtutis non potest habere rationem causae efficientis, aut dispositivae, respectu virtutis moralis ut sic: utraque enim causalitas supponit in actibus aliquid reale intrinsecum, proportionatum ad

ad hoc ut possit causare bonitatem moralem virtutis: unde ulterius sequeretur non dari virtutes morales acquiras, quia non darentur actus per quos possent acquiri: nam per actus in esse physico non possunt comparari, neque etiam per actus in esse moris, si bonitas moralis non sit quid reale ipsi intrinsecum: Ergo &c.

Dico tertio: Bonitatem moralem formaliter consistere in respectu transcendentali ad objectum, ut consonum regulis morum.

Hae conclusio sequitur ex principiis disputatione precedenti statuta: cum enim bonitas sit species moralitatis, debet ex parte generis importare id ipsum quod importat moralitas, ac proinde modum illum habitudinis, in quo moralitatis essentiam collocavimus. Ex parte vero differentiae, nihil aliud potest addere, nisi quod talis habitudo fit ad objectum ut consonum regulis morum, cum per hoc distinguatur a malitia, quae respicit objectum illi dissonum.

Confirmatur: Bonitas moralis, cum pertineat ad genus mensurabilis & regulabilis per regulas morum, & mensurable ut tale dicat ordinem ad mensuram, non potest consistere in modo aliquo absoluto, actui humano superaddito: sed solum in aliquo respectu ad ipsius mensuram: Sed talis respectus non est rationis, ut supra ostendimus, neque praedicamentalis, cum non tendat ad terminum sub ratione pari termini, sed illum per modum specificativi & causae formalis extrinsecae respicit, cum interdum tendat in objectum non existentem, sicut cum quis appetit bonum possibile: Ergo solum potest esse respectus transcendentalis ad objectum, ut consonum regulis morum.

§. II.

Solvuntur objectiones.

Obicies primo contra primam conclusionem: D. Thom. hic art. 1. ubi expresse explicat essentiam bonitatis moralis, non meminit habitudinis quam nos ponimus, sed collocat illam in plenitudine essendi, ut scilicet actioni humanae nihil deficit ex his quae suo esse congruunt, cuiusmodi sunt debitis finis, debita quantitas, debitus locus, &c. Ergo non in tali habitu, sed in horum collectione, praedicta bonitas consistit.

Confirmatur: Idem S. Doctor ibidem praeficit bonitatem moralem cum naturali: Sed ad bonitatem & perfectionem in rebus naturalibus non est necesse aliud ponere, quam collectionem omnium eorum quae ad rei integritatem & plenitudinem requiruntur, & debent concurrere, ut connotat potest inductione in quacumque re naturali, ut homine, equo, lapide, &c. quae tunc habent bonitatem & perfectionem, cum nihil illis deest ex his quae ad eorum integritatem & plenitudinem necessaria sunt: Ergo similiter bonitas moralis actuum humanorum consistit in collectione omnium quae ad eos requiruntur, sine alio ordine vel habitu superaddito.

Ad objectionem respondeo, quod quando S. Thom. dicit bonitatem moralem actuum humanorum consistere in plenitudine essendi quam constituit in collectione objecti & circumstantiarum debitarum, non loquitur in sensu formali sed causali, & solum intendit quod habitu ad objectum consonum rationi, in qua bonitas moralis formaliter consistit, necessario presupponitur in actu morali debitu objectum, finem, & circumstantias, eaque omnia exigit ad hoc ut in actu resultet. Unde art. seq. in resp. ad 3. concludit quod ipsa proportio actionis ad effectum est ratio bonitatis ipsius. Et art. 4. ad 2. ait: Quamvis sibi sit causa extrinseca, tamen debita proportio ad finem, & relatio in ipsum, inhaerent actioni. Non ergo constituit formaliter bonitatem moralem in plenitudine essendi, seu collatione objecti, finis, & circumstantiarum debitarum, sed in proportionem & habitu ad objectum debitis circumstantiis vestitum; & solum vult talem plenitudinem seu collectionem ad bonitatem moralem necessariam praeparari, tanquam fundamentum huius habitudinis & proportionis.

Quare exemplum quod adducit de bonitate physica, tenet quantum ad aliquid, non quantum ad omnia. Paritas in eo consistit, quod sicut ad hujusmodi bonitatem requiritur, quod res habeat omnes perfectiones & formas sibi debitas secundum exigentiam propriae naturae, & quilibet deficiente res ex ea parte reddatur mala & imperfecta; ita ad bonitatem humane actionis opus est omnibus quae recta ratio postulat, & per casum eorum defectum redditur mala & peccaminosa. Ratio autem discriminis est: quia in rebus absolutis, qualis est substantia, regula bonitatis non est aliquid extrinsecum, sed ipsum subiectum, & propterea tota bonitas sumitur ex convenientia ad illud, neque est aliud praeter ipsas formas, quae subiecto convenient: in actionibus vero, quarum totum esse est in ordine ad objectum, & tota bonitas est respectiva; & propterea aliud est quod requiritur per modum termini, ut talis bonitas resultet, scilicet objectum conveniens, finis rectus, & circumstantiae; & aliud ipsa bonitas, quae ex illorum collectione & concurrentia in actu confurgit. Ex quo patet responsio ad confirmationem.

Obicies secundo contra secundam conclusionem: Relatio conformitatis, in qua nos constituimus bonitatem moralem actus, saepe est ad objectum non existentem, ut cum quis desiderat de aliquo futuro, vel praeterito: Ergo non est realis, sed rationis. Consequens videtur manifestum, quia relatio realis exigit terminum realem & existentem, cum a termino specificetur.

Hinc argumento patet solutio ex dictis disputatione 16 precedenti de moralitate in communi: licet enim ratio collationis, in qua bonitas moralis consistit, possit esse ad objectum non existentem; & sic non sit relatio praedicamentalis & secundum esse; hoc tamen non tollit quod sit relatio transcendentalis, vel secundum dici, cum ipsa non expositat necessario terminum realem vel existentem, sed possit ad entia rationis, vel ad res non existentes terminari, ut patet in ordine transcendentali quam Logica dicit ad suum objectum, vel actus voluntatis ad dignitates & honores quos appetit, qui sunt mera entia rationis, aut denominationes extrinsecae. Sicut ergo hoc argumentum Vasquez non probat non dari actum realem circa objectum non existentem, ita nec probat non dari moralitatem realem actus erga objectum non existentem; cum illud ipsum objectum non existens, possit esse mensuratum & subordinatum regulis rationis, subindeque terminare & specificare actum moralem.

Obicies tertio contra eandem conclusionem: Bonitas & malitia actuum humanorum pendet a libera hominum voluntate, aliquid disponente extrinsece circa actus humanos: Ergo non est aliquid eis intrinsecum, sed solum denominatio extrinseca. Consequens patet: quia sic disponente voluntas non influit illis aliquid reale aut physicum, sicut nihil physicum imprimi monetis dispositive principis, eis dantis pretium, sed solum extrinsecam denominationem. Antecedens etiam constat, tum in actibus qui mali non sunt ex objecto secundum se, sed quia prohibentur est; tum etiam in multis actibus malis jure naturae, qui non important repugnantiam ad rectam rationem, nisi supposita aliqua conditione dependente a libera hominum voluntate: v.g. furtum, cum sit acceptio rei alicui invito domino, requirit duo quae pendet a voluntate libera, scilicet rem quae accipitur, esse sub dominio alterius, & dominum esse invitum; adulterium requirit alterum eorum a quibus committitur, esse matrimonio alicui junctum, quod pendet ex libero consensu illius.

Respondeo, concessio Antecedente negando Consequens: licet enim a positione vel mutatione legis pendat actus in ratione boni vel mali moraliter in quantum per eam immutatur objectum in esse moris, in ordine ad quod actus humanus habet suam moralem bonitatem vel malitiam; ex hoc tamen non sequitur bonitatem aut malitiam moralem in extrinseca denominatione consistere; quia, ut saepe diximus, actus realis voluntatis, per veram & realem tendentiam potest ferri in objectum, ut subest alicui denominationi rationis, & prout ab illa in ratione mensurabilis dependet: sicut cum aliquis desiderat sibi dignitatem vel jurisdictionem, quae est extrinseca denominatione.

Obicies ultimo contra ultimam conclusionem: Relatio nihil est contrarium, ut ex Aristotele in capite de relatione docent communiter Dialectici: Sed bonitas moralis contrariatur malitia: Ergo bonitas moralis non consistit in relatione, sed in modo aliquo absoluto, actui humano superaddito.

Confirmatur: Bonitas moralis fundat in actibus humanis relationem conformitatis mensurabilis ad mensuram, quae est praedicamentalis & tertii generis: Sed una relatio non potest esse fundamentum alterius, alioqui daretur processus in infinitum, ut docetur in Logica: Ergo idem quod prius.

Respondeo hoc argumentum, ejusque confirmationem, solum probare quod bonitas moralis non potest in relatione praedicamentali consistere; haec enim non habet contrarium, nec aliam relationem fundat: relatio vero transcendentalis, quae entitative est aliquid absolutum, potest consonum habere, & relationem praedicamentalem fundare; sicut datur contrarietas inter actus & habitus, ac in ipsis fundantur relationes aliae secundum esse, in quibus tamen non consistit ipsa ratio propria actus vel habitus: unde bonitas moralis potest consistere, & de facto consistit in respectu transcendentali ad objectum, ut consonum regulis morum, qui est ratio fundandi relationem praedicamentalem conformitatis mensurabilis ad mensuram, & qui prius intelligitur in actu qualis relatio resultet.

§. III.

Corollarium praecedentis doctrinae.

Ex dictis facile colligitur quid sit dicendum de malitia ac moralis, quae est altera species moralitatis, opposita bonitati moralis: supposito enim quod sit forma positiva, non potest in alio consistere, quam in habitu transcendentali ad objectum, ut dissonum regulis morum; cum debeat in ratione generica moralitatis convenire cum bonitate, subindeque secundum gradum genericum importare habitum.

habitudinem illam, in qua moralitas formalis consistit; in ratione vero specifica debeat constitui per habitudinem ad obiectum, oppositam ei, quae constituit bonitatem moralem: unde cum bonitas moralis importet habitudinem convenientiae ad rationem, mediante obiecto, malitia moralis debet in ratione specifica constitui per habitudinem dissonantem & disconvenientem ad rationem, seu per ordinem transcendentem ad obiectum ut disforme recte rationi. Dixi: Supposito quod malitia sit forma positiva: quia celebris est controversia circa constitutionem peccati commissionis, an scilicet illud per aliquid positivum, vel privativum, aut per utrumque simul in ratione mali moralis constituitur? De quo tuse in tractatu de peccatis disp. 4. art. 2. ubi haec questio propriam sedem habet, licet ab aliquibus hic pertractetur.

ARTICULUS II.

Utrum indifferentia sit aliqua species moralitatis, media inter bonitatem & malitiam?

Affirmant Medina, Martinez, Joannes a S. Thom. Ildophonus Baptista, & alii ex nostris Thomistis: negant vero Carolus Lorca, Cornejo, & Salmanticenses, cum quibus Dico, indifferentiam non esse aliquam speciem moralitatis, mediam inter bonitatem & malitiam; subindeque actum moralem adaequate dividit in bonum & malum.

22. Probatur primo: Omnis species moralitatis debet esse positiva, seu per aliquid positivum consistit: Sed indifferentia, quam aliqui actus habent ex sua specie seu obiecto, non consistit in aliquid positivo, sed in mera negatione bonitatis & malitiae, cum non repugnantia ad eas aliunde quam ex obiecto habendas: Ergo non constituit speciem moralitatis, mediam inter bonitatem & malitiam. Major pater: ratio enim generica positiva non potest per puram negationem contrahi & determinari ad certam speciem, cum ex ente & ente non possit aliqua species constitui: moralitas autem actuum humanorum in aliquo positivo consistit, ut disputatione procedenti ostendimus: Ergo omnis species moralitatis debet esse positiva, & per aliquid reale & positivum constitui. Minor autem, in qua est difficultas, sic probatur. Omnis species positiva debet posse salvari in aliquo individuo: Sed non potest dari aliquis actus indifferens in individuo, ut docet S. Thom. hic art. 9. & nos infra disp. 5. ostendimus: Ergo indifferentia non est species aliqua positiva moralitatis in actibus humanis, sed sola negatio bonitatis & malitiae, cum non repugnantia ad eas aliunde quam ex obiecto habendas. Unde idem S. Doctor ibid. sibi hoc argumentum obijcit: Nulla species est quae sub se non continet vel continere possit aliquod individuum: Sed aliquis actus est indifferens secundum suam speciem, ut dicitur est. Ergo videtur quod aliquis actus individualis potest esse indifferens. Et respondet: Aliquem actum esse indifferens secundum suam speciem, potest esse multipliciter: uno modo scilicet, quod ex sua specie debeat ei quod sit indifferens; & sic procedit ratio: sed tamen isto modo nullus actus ex sua specie est indifferens; non enim est aliquid obiectum humani actus quod non possit ordinari vel ad malum vel ad bonum, per suam vel circumstantiam. Alio modo potest dici indifferens ex sua specie, quia non habet ex sua specie quod sit bonus vel malus: unde per aliquid aliud potest fieri bonus vel malus: sicut bonum non habet ex sua specie quod sit albus vel niger, nec tamen habet ex sua specie quod non sit albus aut niger: potest enim albedo vel nigredo supervenire homini aliternam quam a principiis speciei. Quibus verbis ponit S. Doctor indifferentiam actuum humanorum, non in aliquo positivo quod desumatur ab obiecto, sed potius negatione formalitatis, quae ab obiecto desumuntur, cum non repugnantia ad eas aliunde habendas, scilicet a fine aut circumstantiis; & sic solvit argumentum sibi propositum, & salvat non dari actum indifferens in individuo, licet aliquis actus dicatur indifferens ex sua specie, quia non dicitur indifferens ex sua specie positive; sed negative, quatenus ex vi suae speciei, in esse entis considerata, nec bonitatem nec malitiam moralem sibi vendicat, potest tamen utramque habere aliunde. Eo modo quo natura humana non habet secundum se quod sit singularis, aut universalis, potest tamen aliunde habere universalitatem, nempe ab intellectu, & singularitatem a principiis individuantibus.

23. Probatur secundo conclusio: Duae sunt tantum species moralitatis obiectivae: Ergo & moralitatis formalis. Consequenter patet: quia moralitas formalis in actibus humanis desumitur a moralitate obiectiva, quae reperitur in obiectis. Antecedens probatur: Obiectum non respicit rationem & regulam, nisi aut ipsam adaequando, aut non adaequando: si eam adaequat, est ipsi conformem; si non adaequat, disforme: Ergo duplex tantum moralitas obiectiva potest reperiri in obiectis actuum humanorum, nempe conformitatis cum lege, quae significat bonitatem moralem, & disformitatis seu deviatum a lege, quae malitiam moralem constituit; & inter illas nullam potest dari medium positivum, sed tantum negativum per negationem utrius-

que extremi: sicut nec inter par & impar, simile & dissimile. Hanc rationem tangit D. Thom. hic art. 8. his verbis: *Actus humanus quia dicitur moralis, habet speciem ab obiecto: Et relata ad principium actuum humanorum, quod est ratio. Unde si obiectum includat aliquid, quod conveniat ordini rationis, erit actus bonus secundum suam speciem, sicut dicitur elementum indigeni: si autem includat aliquid quod repugnet ordini rationis, erit malus actus secundum suam speciem, sicut dicitur sicut, quod est tollere aliena. Contingit autem quod obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis, sicut levare solum de terra, ire ad campum, & huiusmodi; & tales actus secundum speciem suam sunt indifferentes. Ubi, ut videt, ordinem ad rationem ex quo est tota moralitas, dividit adaequate in ordinem convenientiae, qui constituit bonitatem, & in ordinem disconvenientiae, qui constituit malitiam: quicquid vero nec convenientis est, nec disconvenientis, sed indifferens, excludit a praedicto ordine, & consequenter a linea moralitatis, quae in eo consistit. Dices: inter convenientis & disconvenientis mediare indifferens, seu non convenientis regula, & hoc esse tertiam speciem moralitatis, distinctam a bonitate & malitia.*

Sed contra: Vel hoc quod dicitur non convenientis, subest actus regulae rationis, vel non? Si non subest, eo ipso nulla dabitur in eo moralitas, quae essentialiter consistit in praedicta subiectione, atque adeo indifferentia illa, vel non convenientia, non erit species moralitatis. Si autem subest, praedicta non convenientia nequit esse solum negativa, sed privativa, vel contraria quae eisdem ac disconvenientia: sicut omisio actus est privati culpabilis & peccaminosa, quando talis actus subest legi & cadit sub praepcepto. Neque valet, si dicas actum indifferens cadere sub lege, non precipiente aut prohibente, sed permittere, & ex illa ejus obiectum aliquam moralitatem habere. Nam, ut infra dicemus, actus indifferens non cadit sub lege positive, sed sub lege negative, in quantum lex non curat de ipso, & ab eo suam dispositionem retrahit: quod ad moralitatem non sufficit.

S. I.

Solvuntur objectiones.

Obijtes primo: Ex D. Thoma hic art. 8. ad 1. & q. 1. 25 de malo art. 1. & q. 2. art. 5. Bonum & malum in moralibus non opponitur immediate: Ergo medietate inter illa tertia aliqua species, quae non potest esse alia quam indifferentia.

Respondet: Bonum & malum non esse opposita immediate simpliciter & absolute, quia inter illa absolute datur nempe actus humanus physice consideratus: Sed solum in genere moris, quatenus immediate dividunt genus illud, sicut rationale & irrationale dividunt animal.

Obijtes secundo: Omnis actus ex deliberata voluntate procedens, est moralis: Sed actus indifferens secundum speciem, ut ire in hortum, colligere flores, levare solum, ex deliberata voluntate procedunt, ut supponimus: Ergo sunt morales, subindeque aliquam speciem moralitatis constituent. Minor patet, Major autem probatur ex D. Thoma supra q. 1. art. 3. in fine corporis, ubi ait: *idem sunt actus morales, & actus humani*: Sed actus qui ex deliberata voluntate procedunt, sunt humani, ex eodem S. Doctore ibid. art. 1. sic dicente: *illa ergo actiones proprie humanae dicuntur, quae ex deliberata voluntate procedunt*: Ergo actus ex deliberata voluntate procedentes, sunt morales.

Respondet distinguendo Majorem: est moralis secundum speciem & ex obiecto, nego: in individuo, & ex fine, vel aliis circumstantiis, concedo. Sicut ergo omnis homo in individuo vel est albus, vel non albus; si tamen homo spectetur secundum essentiam, neque est albus, neque non albus, sed abstrahit ab utroque: ita similiter, licet quilibet actus liber in individuo sit moralis, si tamen consideretur secundum rationem specificam & prout tendit in obiectum abstrahens a bonitate & malitia, non est moralis vel non moralis, sed abstrahit ab utroque.

Instabis: Actus levandi solum v. g. prout praecipit terminatur ad tale obiectum, prescindendo a quacumque alia circumstantia, sic ex deliberata voluntate: Ergo secundum rationem specificam, & prout terminatur ad tale obiectum, est moralis, & consequenter sub aliqua specie moralitatis. Unde D. Thom. q. 2. de malo art. 5. in corpore ait: *Si ergo loquamur de actu morali secundum suam speciem, sic non omnis actus moralis est bonus vel malus, sed aliquis indifferens*. Ubi actum indifferens appellat moralem secundum suam speciem: Non ergo solum ex ratione individuali, & ex fine, aut aliis circumstantiis; sed etiam ex obiecto, & ratione specifica, moralis est.

Respondet, quod licet actus indifferens, ut talis, & secundum rationem specificam consideratus, procedat a ratione, seu voluntate deliberata, modo physico, scilicet cum indifferentia ad utrumlibet; non tamen ab ea procedit modo morali, quia ab ea non procedit per principia moralia & cum determinatione legis: unde ut talis non pertinet

DISPUTATIO III.

De principiis Moralitatis.

Ad eandem questionem D. Thoma.

Trias assignat D. Thom. art. 2. 3. & 4. hujus q. 18. moralitatis principia, nempe, obiectum, circumstantias, & finem, de quibus breviter hic agendum est.

ARTICULUS I.

An prima & specifica moralitas in actibus humanis ex obiecto desumatur?

Obiectum non sumitur hic communiter, & in tota sua latitudine, pro omni quod obicitur voluntati; sic enim comprehendit etiam finem & circumstantias, cum omnia ista a voluntate attingantur, sed sumitur proprie & stricte, pro eo scilicet quod primo & per se subicitur actui, & ab eo attingitur; quo pacto distinguitur a fine, & a circumstantiis, quae secundario tantum, & ex consequenti ab actu morali attinguntur. Hoc praemisso, pro resolutione difficultatis propositae, fit

S. I.

Conclusio affirmativa sanatur.

Dico igitur, Primam & specificam actuum humanorum moralitatem sumi ex obiecto, non quidem in esse rei & physice, sed in esse morali, & ut consonat, vel dissonat rationi, considerata.

Probatur prima pars ratione D. Thom. hic art. 2. Sicut in naturalibus prima & specifica bonitas rei naturalis sumitur ex forma, quae datur illi speciem; ita in moralibus prima & specifica bonitas moralis attendi debet ex forma, quae datur speciem actui humano: Sed obiectum se habet ut forma dans speciem actui morali: Ergo ab eo sumitur prima & specifica bonitas moralis in actibus humanis. Minor probatur: Omnis motus & via ad terminum, respicit ipsum tamquam propriam formam; quia comparatur ad eum veluti potentia ad actum, & sicut determinabile ad determinativum: Sed actus est essentialiter via & tendentia ad obiectum: Ergo ipsum veluti propriam formam respicit. Quod diximus de bonitate, dicendum est etiam de malitia: Sicut enim in naturalibus primum malum est, si res genuina non sequitur formam specificam, puta si non generetur homo, sed aliquid loco hominis: ita primum malum in actibus moralibus est, quod est ex obiecto: subdit S. Doctor ibidem.

Confirmatur: Actus moralis est essentialiter respectivus, nedum in esse naturae, sed etiam in esse moris: Ergo debet sumere primam suam moralitatis speciem ab eo quod primario respicit. Sed primum quod respicit, tam in esse physico, quam in esse morali, est obiectum; circumstantias enim attingit secundario tantum & ex consequenti: Igitur sumit primam speciem moralitatis ab obiecto.

Quod autem (probatur secunda pars conclusionis) eam non sumat ab obiecto in esse rei, sed in esse moris considerato, patet: quia diversi actus voluntatis, quorum unus est bonus & aliter malus, possunt ferri in idem obiectum in esse rei & unitivo: nam eadem pecunia, v. g. potest esse obiectum furti, & restitutionis; idem cibus obiectum gulae, & temperantiae; eadem semina matrimonii conjuncta obiectum adulterii, & actus conjugii: quemadmodum in scientiis eadem conclusio, ut attingitur & demonstratur per diversa media, pertinet ad diversas scientias: unde sicut unitas specifica scientiarum sumitur ab obiecto, non in esse rei, sed in esse scibilis spectato, specifica actuum humanorum moralitas est ex obiecto, non in esse rei, sed in esse moris, & ut consonat vel dissonat recte rationi, considerato.

S. II.

Principia objectiones solvuntur.

Plures tamen ac difficiles contra hanc conclusionem ferri solent instantiae. In primis obijcit: Actus humanus debet sumere primam suam moralitatis speciem ab eo quod primo respicit: Sed primum quod respicit est finis, obiectum enim est volitum propter finem, ac proinde finis est prius volitus: Ergo actus humanus primam suam moralitatis speciem non accipit ab obiecto, sed a fine. Unde S. Thomas hic art. 6. & supra q. 1. art. 3. docet actus morales sumere speciem ex fine.

Respondet primum, quod actus humanus respicit, per se quidem finem operis, qui dicitur finis intrinsecus: & coincidit cum obiecto, non vero finem operantis, qui dicitur finis extrinsecus. Ratio est, quia tendentia ad hunc vel illum finem operantis accidit actui humano, & esset idem, quamvis in illum non tenderet; cum tamen ordo ad finem intrinsecum insit illi per se & invariabiliter, ut patet cum